Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2024 m. rugsėjo 19 d.[1]

Byla C-253/23

ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH
prieš
Land Nordrhein-Westfalen,
dalyvaujant:
Otto Fuchs Beteiligungen KG,
Bundeskartellamt

(*Landgericht Dortmund* (Dortmundo apygardos teismas, Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Konkurencija – Ieškiniai dėl žalos, padarytos pažeidus konkurencijos taisykles, atlyginimo – Direktyva 2014/104/ES – Žalos atlyginimo išieškojimas sujungus reikalavimus – Perleidimo teisinių paslaugų teikėjui galiojimas – Nacionalinės teisės, pagal kurią toks perleidimas negalioja, netaikytinumas“

I. Įvadas

1. Teisės subjektų, kurių tikslas – sujungti turtinius reikalavimus, grindžiamus teise į žalos už Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimus atlyginimą, atsiradimas nėra visiškai naujas reiškinys[2]. Vis dėlto šioje byloje Teisingumo Teismui suteikiama beprecedentė galimybė priimti sprendimą dėl tokiems teisės subjektams taikomo draudimo išieškoti skolas, susijusias su kartelio padarytos žalos atlyginimu, pasitelkiant skolos perleidimo mechanizmą, atitikties Sąjungos teisei. Konkrečiau kalbant, kyla klausimas dėl tokio draudimo suderinamumo su SESV 101 straipsniu, Direktyva 2014/104/ES[3] ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 47 straipsnio pirma pastraipa.

[1] Originalo kalba: prancūzų.

[2] Dėl šio reiškinio žr. generalinio advokato N. Jääskinen išvadą byloje *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2014:2443, 29 punktas).

[3] 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo (OL L 349, 2014, p. 1).

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

2. Direktyvos 2014/104 1 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Šia direktyva nustatomos tam tikros taisyklės, būtinos užtikrinti, kad bet kuris asmuo, patyręs žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, kurį padarė įmonė arba įmonių asociacija, galėtų veiksmingai pasinaudoti teise iš tos įmonės arba asociacijos reikalauti visos kompensacijos už tą žalą. Direktyva nustatomos taisyklės, kuriomis skatinama neiškraipyta konkurencija vidaus rinkoje ir šalinamos tinkamo jos veikimo kliūtys, visiems tokią žalą patyrusiems asmenims užtikrinant lygiavertę apsaugą visoje Sąjungoje.“

3. Tos direktyvos 2 straipsnyje nustatyta:

„Šioje direktyvoje vartojamų terminų apibrėžtys:

<…>

4) ieškinys dėl žalos atlyginimo – galimai nukentėjusios šalies, vienos ar kelių galimai nukentėjusių šalių vardu veikiančio asmens, kai Sąjungos arba nacionalinėje teisėje numatyta tokia galimybė, arba fizinio ar juridinio asmens, perėmusio galimai nukentėjusios šalies teises (įskaitant jo ieškinį perėmusį asmenį) pagal nacionalinę teisę pateiktas ieškinys, kuriuo nacionaliniam teismui pateikiamas reikalavimas atlyginti žalą;

<…>“

4. Minėtos direktyvos 3 straipsnio „Teisė į visą kompensaciją“ 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, patyręs žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, galėtų reikalauti visos kompensacijos už patirtą žalą ir ją gauti.“

5. Tos pačios direktyvos 4 straipsnyje „Veiksmingumo ir lygiavertiškumo principai“ nustatyta:

„Vadovaujantis veiksmingumo principu, valstybės narės užtikrina, kad visos su ieškiniais dėl žalos atlyginimo susijusios nacionalinės taisyklės ir procedūros būtų parengtos ir taikomos taip, kad jomis nebūtų sudarytos praktiškai neįmanomos arba pernelyg sudėtingos sąlygos pasinaudoti Sąjungos teise gauti visą kompensaciją už žalą, patirtą dėl konkurencijos teisės pažeidimo. Vadovaujantis lygiavertiškumo principu, visos nacionalinės taisyklės ir procedūros, susijusios su ieškiniais dėl žalos, patirtos dėl SESV 101 arba 102 straipsnio pažeidimų, atlyginimo, galimai nukentėjusiosioms šalims turi būti ne mažiau palankios negu panašiems ieškiniams dėl žalos, patirtos dėl nacionalinės teisės pažeidimų, atlyginimo taikomos taisyklės ir procedūros.“

6. Direktyvos 2014/104 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės konkurencijos institucijos arba apeliacinės instancijos teismo galutiniu sprendimu nustatytas konkurencijos teisės pažeidimas būtų laikomas neginčijamai nustatytu pagal SESV 101 ar 102 straipsnį arba pagal nacionalinę konkurencijos teisę jų nacionaliniams teismams pateiktų ieškinių dėl žalos atlyginimo tikslais.“

B. Vokietijos teisė

7. 2007 m. gruodžio 12 d. *Gesetz über außergerichtliche Rechtsdienstleistungen* (Neteisminių teisinių paslaugų įstatymas)[4], iš dalies pakeisto 2023 m. kovo 10 d. įstatymu[5] (toliau – RDG), 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šiuo įstatymu reglamentuojama teisė teikti neteismines teisines paslaugas Vokietijos Federacinėje Respublikoje. Juo siekiama apsaugoti teisės subjektus, teisinius santykius ir teisės sistemą nuo nekvalifikuotų asmenų teikiamų teisinių paslaugų <…>“

8. RDG 2 straipsnyje „Teisinės paslaugos sąvoka“ nustatyta:

„1) Teisinė paslauga yra bet kokia veikla sprendžiant konkrečius kito asmens reikalus, jeigu ją teikiant reikia teisiškai įvertinti konkretų atvejį.

2) Nepriklausomai nuo 1 dalyje nustatytų sąlygų, teisine paslauga laikomas skolų išieškojimas pagal kitų asmenų skolinius reikalavimus arba skolų išieškojimas pagal skolinius reikalavimus, perleistus siekiant išieškoti skolą kito asmens naudai, kai skolų išieškojimas yra atskira veikla, įskaitant su skolų išieškojimu susijusią analizę ir teisinę konsultaciją (išieškojimo paslauga). Perleisti skoliniai reikalavimai pirmojo kreditoriaus atžvilgiu nelaikomi kito asmens skoliniais reikalavimais.

<…>“

9. RDG 3 straipsnyje „Teisė teikti neteismines teisines paslaugas“ nurodyta:

„Savarankiškai teikti neteismines teisines paslaugas galima tik tiek, kiek tai leidžiama pagal šį įstatymą, kitus įstatymus arba remiantis kitais įstatymais.“

10. RDG 10 straipsnyje, be kita ko, numatyta:

„1) Fiziniai ir juridiniai asmenys, taip pat bendrovės, neturinčios juridinio asmens statuso, įregistruoti kompetentingoje institucijoje (į registrą įtraukti asmenys), remdamiesi specialiomis žiniomis, gali teikti šių sričių teisines paslaugas:

1. išieškojimo paslaugas <…>“

11. RDG 11 straipsnio „Specialios žinios, profesijos pavadinimai“ 1 dalyje nustatyta:

„Išieškojimo paslaugoms teikti reikalingos prašomai veiklai reikšmingų teisės sričių, visų pirma civilinės teisės, komercinės teisės, vertybinių popierių ir bendrovių teisės, civilinio proceso teisės, įskaitant priverstinio vykdymo teisę ir nemokumo teisę, taip pat išlaidų ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimo teisės, specialios žinios.“

12. RDG 12 straipsnyje nustatytos įrašymo į registrą ir teisės aktais nustatyto leidimo teikti paslaugas išdavimo sąlygos. Jame paminėtos šio įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodytos srities teorinės ir praktinės žinios.

4 BGBl. 2007 I, p. 2840.

5 BGBl. 2023 I, p. 1.

13. Pagal *Rechtsdienstleistungsverordnung* (Taisyklės dėl teisinių paslaugų)[6] 2 ir 4 straipsnius taikant RDG 12 straipsnį reikalaujamų teorinių žinių įrodymas gali būti pateiktas, be kita ko, patvirtinant, kad yra baigti bent 120 valandų trukmės mokymai, per kuriuos galima įgyti visas įrašymui į RDG 10 straipsnyje nurodytą registrą būtinas žinias.

III. Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės, procesas Teisingumo Teisme ir prejudiciniai klausimai

14. 2020 m. kovo 31 d. *ASG 2 Ausgleichsgesellschaft für die Sägeindustrie Nordrhein-Westfalen GmbH* (toliau – ASG 2) pareiškė ieškinį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme – *Landgericht Dortmund* (Dortmundo apygardos teismas, Vokietija), remdamasi teisėmis, kurias jai perleido 32 lentpjūvės, įsteigtos Vokietijoje, Belgijoje ir Liuksemburge. ASG 2 prašo atlyginti kartelio padarytą žalą. Šioje byloje Šiaurės Reino-Vestfalijos žemei (Vokietija) priekaištaujama dėl to, kad bent jau laikotarpiu nuo 2005 m. birželio 28 d. iki 2019 m. birželio 30 d., pažeisdama SESV 101 straipsnį, ji suvienodino apvaliosios spygliuočių medienos (toliau – apvalioji mediena) kainas savo ir kitų šioje federalinėje žemėje įsteigtų miško savininkų naudai.

15. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paaiškina, kad prieš pareiškiant ieškinį pagrindinėje byloje *Bundeskartellamt* (federalinė konkurencijos institucija, Vokietija) atliko tokių veiksmų tyrimą. 2009 m., remdamasi *Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen* (Kovos su konkurencijos apribojimais įstatymas, toliau – GWB) 32b straipsniu, ta institucija priėmė Vokietijos teise ir SESV 101 straipsniu pagrįstą sprendimą dėl įsipareigojimų, skirtą Šiaurės Reino-Vestfalijos žemei ir kitoms federalinėms žemėms, panašiai dalyvaujančioms prekiaujant apvaliąja mediena (toliau – 2009 m. sprendimas dėl įsipareigojimų).

16. 2012 m. federalinė konkurencijos institucija pradėjo naują tyrimą dėl atitinkamos rinkos sąlygų, susijusį su Badeno-Viurtembergo žeme (Vokietija). Remdamasi šio tyrimo išvadomis, ta institucija panaikino 2009 m. sprendimą dėl įsipareigojimų ir pagal GWB 32 straipsnį priimtu sprendimu nurodė nutraukti veiksmus, tačiau vėliau *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas, Vokietija) jį panaikino. Dėl Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės nėra jokio kito sprendimo, tik 2009 m. sprendimas dėl įsipareigojimų.

17. Dabar atitinkamos lentpjūvės reikalauja, kad Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė atlygintų žalą, patirtą nuo 2005 m. birželio 28 d., nes dėl nagrinėjamo kartelio jos mokėjo galimai per dideles kainas už apvaliąją medieną iš Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės.

18. Kiekviena atitinkama lentpjūvė įpareigojo ASG 2 ginti jų teisę į žalos atlyginimą, kurią jos šiuo tikslu perleido tai bendrovei. ASG 2, kaip „teisinių paslaugų teikėja“, kaip ji suprantama pagal RDG, yra gavusi leidimą pagal šį įstatymą.

19. Sujungtas perleidėjų teises ASG 2, atstovaujama advokato, savo vardu ir lėšomis, bet perleidėjų naudai pirmiausia gynė neteismine, o dabar gina jau ir teismo tvarka prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme.

20. Reikalavimas atlyginti kartelio padarytą žalą atsirado atitinkamoms lentpjūvėms įsigijus apvaliosios medienos už kelis šimtus tūkstančių eurų. Kiekvieno perleidėjo atveju tokio pirkimo suma siekia kelis tūkstančius ar net dešimtis tūkstančių eurų. Kaip atlygį perleidėjai pažadėjo ASG 2 sėkmės atveju sumokėti honorarus.

[6] BGBl. I S. 1069.

21. Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė ginčija ieškinį tiek dėl pagrįstumo, tiek dėl ASG 2 teisės pareikšti ieškinį. Iš tikrųjų reikalavimų perleidimas ASG 2 buvo atliktas pažeidžiant RDG ir todėl pagal Vokietijos teisę yra negaliojantis.

22. Atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pritaria Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės pozicijai ir mano, kad pagal Vokietijos teisę pagrindinėje byloje nagrinėjami perleidimai negalioja.

23. Tas teismas paaiškina, kad pagal Vokietijos teisę teisės subjektų teisės gali būti sujungtos, kad vėliau jomis būtų galima remtis teisme pasitelkus skolos perleidimo mechanizmą („Abtretungsmodelle“), dar vadinamą „grupės ieškiniu dėl išieškojimo“ („Sammelklage-Inkasso“). Pagal šį mechanizmą žalą galimai patyrę asmenys perleidžia savo preziumuojamus skolinius reikalavimus teisinių paslaugų teikėjui, gavusiam RDG numatytą leidimą; jis pareiškia šiuos sujungtus skolinius reikalavimus savo vardu ir lėšomis, bet perleidėjų naudai už komisinį atlyginimą, kuris bus sumokėtas sėkmės atveju.

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, pagal *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) jurisprudenciją grupės ieškinys dėl išieškojimo pripažįstamas įvairiose teisės srityse, t. y. nuomos teisės srityje, oro transporto keleivių teisėmis grindžiamiems reikalavimams ir ieškiniams dėl žalos atlyginimo, pareikštiems po vadinamojo dyzelinių variklių išmetamųjų dujų („dieselgate“) skandalo.

25. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) dar neturėjo galimybės pateikti nuomonės grupės ieškinio dėl išieškojimo būtent tokiomis aplinkybėmis, kai prašoma atlyginti kartelio sukeltą žalą, atitikties klausimu. Vis dėlto žemesnės instancijos teismai šiomis konkrečiomis aplinkybėmis nepriima tokio ieškinio, ypač kai tai yra ieškiniai, nepriklausantys nuo galimų konkurencijos institucijų išvadų (vadinamieji *stand-alone* ieškiniai).

26. Minėtų teismų nuomone, kartelio padarytos žalos atlyginimas yra ypač sudėtingas ir esama interesų konflikto pavojaus. Be to, nepaisant teisinės pareigos patvirtinti savo specialias žinias, išieškojimo paslaugų teikėjai, patenkantys į RDG taikymo sritį, retai yra šios srities ekspertai.

27. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, tokie kartelio sukeltos žalos atlyginimo ypatumai yra labai svarbūs nagrinėjant atskirąjį (*stand-alone*) ieškinį. Nesant konstatuoto konkurencijos teisės pažeidimo, gavus tokį ieškinį reikėtų išnagrinėti daug aplinkybių, kurios iš esmės nereglamentuojamos civilinės teisės ir jų „neįmanoma iš karto ir nesunkiai sukontroliuoti“.

28. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, kai toks pažeidimas nekonstatuotas, grupės ieškinys dėl išieškojimo, kuriuo prašoma atlyginti kartelio padarytą žalą, aiškiai peržengia neteisminės veiklos – kurią gali apimti sąvoka „išieškojimo paslaugos“, kaip jos suprantamos pagal RGD 2 straipsnio 2 dalį, t. y. paslaugos, apimančios tik skolų teisinę analizę ir eksperto konsultaciją, siekiant skolų išieškojimo, kaip jis suprantamas pagal RDG 2 ir 11 straipsnius, siejamus su Taisyklių dėl teisinių paslaugų 2 ir 4 straipsniais, – ribas.

29. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tvirtina, kad tokiomis aplinkybėmis pagrindinėje byloje nagrinėjami perleidimai yra negaliojantys ir todėl tokiais perleidimais grindžiamas grupės ieškinys dėl išieškojimo turi būti atmestas, nenagrinėtas iš esmės,

motyvuojant teisės pareikšti ieškinį neturėjimu. Be to, toks ieškinys taip pat neturėtų stabdomojo poveikio senaties terminui perleidėjų atžvilgiu, todėl jie nebegalėtų teikti savo reikalavimų, patys pareikšdami ieškinį.

30. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas dar paaiškina, kad Vokietijos teisėje nenumatyta kitų lygiaverčių būdų užtikrinti veiksmingą teisės į „masinės“ arba „išskaidytosios“ žalos atlyginimą įgyvendinimą kartelių bylose.

31. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas visų pirma pažymi, kad daugelis Vokietijos teisėje numatytų mechanizmų netaikomi įmonių pareikštiems ieškiniams dėl žalos atlyginimo.

32. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad Vokietijos teisėje, žinoma, yra numatytas skolinio reikalavimo perleidimas „tikrojo“ faktoringo būdu, t. y. perdavimas ne vien pagal patikos principą, o visiškas trečiojo asmens reikalavimo perdavimas. Vis dėlto, atsižvelgiant į kartelių sukeltos žalos atlyginimo ypatumus, toks mechanizmas nebūtų tinkamas pasirinkimas. Nustatant pirkimo kainą ir atliekant buhalterinį vertinimą kiltų didelių sunkumų, nes kompensacijos suma nežinoma. Taigi skoliniai reikalavimai galėtų būti parduoti už dalį jų nominaliosios vertės, tad žalą patyrusios šalys linktų visiškai atsisakyti bet kokių žalos atlyginimo perspektyvų. Vadinasi, toks skolinio reikalavimo perleidimas neleistų realiai išieškoti sumų pagal reikalavimus atlyginti žalą.

33. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad skolinių reikalavimų sujungimas pagal procesinio bendrininkavimo (*litis consortium*) sistemą, t. y. pareiškiant bendrą kelių perleidėjų ieškinį, taip pat nėra tinkama galimybė. Pirma, toks ieškinys būtų sunkiai įmanomas, jei nebūtų paslaugų teikėjo, kuris užtikrintų jo organizavimą. Antra, ieškinys, pareikštas pagal procesinio bendrininkavimo sistemą, reikštų tik formalų reikalavimų sujungimą, nors iš tiesų jie galėtų likti atskiri.

34. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, nors nėra kitos tinkamos galimybės, dėl šios išvados 26–28 punktuose nurodytų priežasčių jis turi pripažinti, jog pagrindinėje byloje nagrinėjami perleidimai negalioja, ir atmesti pareikštą ieškinį.

35. Būtent tokiomis aplinkybėmis kyla klausimas, ar pagal Sąjungos teisę draudžiamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktas RDG aiškinimas, pagal kurį draudžiama kartelio padarytos žalos atlyginimą išieškoti pasinaudojant skolos perleidimo mechanizmu (toliau – pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas). Jeigu pagal Sąjungos teisę tokį poveikį turintis RDG aiškinimas draudžiamas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų netaikyti šio įstatymo ir perleidimus laikyti galiojančiais. Tas teismas mano, kad Sąjungos teisę atitinkantis RDG aiškinimas neįmanomas, nes toks aiškinimas būtų *contra legem*.

36. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, RDG aiškinimas, pagal kurį taikomas pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas, gali prieštarauti Direktyvai 2014/104, taip pat Sąjungos teisės veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principams.

37. Konkrečiau kalbant, pirma, kiek tai susiję su Direktyva 2014/104, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies ir 2 straipsnio 4 punkte numatyto trečiojo atvejo. To teismo teigimu, šios nuostatos patvirtina žalą patyrusių asmenų teisę gauti visišką kartelio padarytos žalos atlyginimą ir suteikia šią teisę taip

pat ir asmenims, „perėm[usiems] galimai nukentėjusios šalies teises (įskaitant jos ieškinį perėmusį asmenį)“. Be to, pažymėtina, kad minėtos direktyvos 2 straipsnio 4 punkte numatytas trečiasis atvejis susijęs būtent su pagrindinėje byloje nagrinėjamu perleidimo mechanizmu ir pagal tą pačią direktyvą valstybėms narėms dėl jo nepaliekama jokios diskrecijos. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad nors šiame 2 straipsnio 4 punkte pateiktu antruoju atveju daroma nuoroda į valstybės narės vidaus teisę („vienos ar kelių galimai nukentėjusių šalių vardu veikiančio asmens, *kai Sąjungos arba nacionalinėje teisėje numatyta tokia galimybė*“ [7]), trečiuoju atveju, kiek tai susiję su perleidimu, tokios nuorodos nėra.

38. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo atitikties SESV 101 straipsniui ir ESS 4 straipsnio 3 daliai. Nors, kaip numatyta jurisprudencijoje [8], „bet kuris asmuo“ gali reikalauti atlyginti visą žalą, kurią jis patyrė dėl kartelių teisės pažeidimo, valstybės narės turi užtikrinti šios teisės veiksmingumą ir visų pirma nepadaryti jos įgyvendinimo neįmanomo arba pernelyg sudėtingo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad dėl autorių teisių Teisingumo Teismas jau yra konstatavęs, jog iš nukentėjusiųjų asmenų negali būti atimta galimybė, „paplitusi įvairiose teisės srityse“, perleisti savo teises į žalos atlyginimą specializuotoms įmonėms, be kita ko, dėl sunkumų, kurių šiems asmenims gali kilti, jeigu jie imtųsi išieškoti tokį žalos atlyginimą patys [9].

39. Galiausiai, trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo suderinamumo su Chartijos 47 straipsnio pirmoje pastraipoje įtvirtintu veiksmingos teisminės gynybos principu. Pagal šį principą kiekvienam asmeniui suteikiama teisė į veiksmingą teisinę gynybą, kuria realiai siekiama užtikrinti, kad būtų paisoma pagal Sąjungos teisę saugomos teisinės situacijos. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.

40. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pripažįsta, kad, remiantis Sprendimu *Alassini ir kt.* [10], teisės į veiksmingą teisminę gynybą ribojimas yra galimas išimtiniais atvejais, „jeigu [ribojimas] iš tikrųjų atitinka bendrojo intereso tikslus, kurių siekiama nagrinėjama priemone, ir, atsižvelgiant į siekiamą tikslą, nėra neproporcingas ir neleistinas kišimasis, pažeidžiantis pačią užtikrinamų teisių esmę“. Vis dėlto, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas neatitinka šių sąlygų. Pirma, būtų galima įsivaizduoti mažiau ribojančias priemones nei visiškas draudimas išieškoti žalos atlyginimą. Antra, pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas daro poveikį teisės į veiksmingą teisminę gynybą esmei, nes asmenims, kurie gali nukentėti nuo kartelio, neužtikrinama jokia veiksminga gynyba.

[7] Kursyvu išskirta mano.

[8] Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šiuo klausimu nurodo 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 punktas); 2006 m. liepos 13 d. Sprendimą *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 90 ir 95 punktai); 2019 m. gruodžio 12 d. Sprendimą *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:1069, 22 punktas) ir 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800, 33 punktas).

[9] Žr. 2021 m. birželio 17 d. Sprendimą *M.I.C.M.* (C-597/19, EU:C:2021:492, 77 punktas), taip pat mano išvadą toje byloje (C-597/19, EU:C:2020:1063, 88 punktas).

[10] 2010 m. kovo 18 d. Sprendimas (C-317/08–C-320/08, EU:C:2010:146, 63 punktas).

41. Šiomis aplinkybėmis *Landgericht Dortmund* (Dortmundo apygardos teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1. Ar Sąjungos teisė, visų pirma SESV 101 straipsnis, ESS 4 straipsnio 3 dalis, Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis ir Direktyvos 2014/104/ES 2 straipsnio 4 punktas ir 3 straipsnio 1 dalis, turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama aiškinti ir taikyti valstybės narės teisės nuostatas, kuriomis galimai dėl SESV 101 straipsnio pažeidimo (saistomąjį poveikį turinti išvada, kad toks pažeidimas yra, padaryta remiantis Direktyvos 2014/104/ES 9 straipsniu ir (arba) nacionalinės teisės nuostatomis, kuriomis jis perkeltas į nacionalinę teisę) nukentėjusiajai šaliai draudžiama savo teises (visų pirma masinės arba išskaidytosios žalos atvejais) pagal patikos principą perleisti įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui, kad jis jas, sujungęs su kitų galimai nukentėjusiųjų šalių teisėmis, įgyvendintų pareikšdamas *follow-on* (paskesnį) ieškinį, kai kitų lygiaverčių teisinių arba sutartinių galimybių sujungti žalos atlyginimo reikalavimus nėra visų pirma todėl, kad jas taikant vis tiek nebūtų priimti įpareigojantys sprendimai, arba jos dėl kitų procesinių priežasčių yra nepraktiškos ar dėl ekonominių priežasčių objektyviai nepriimtinos, todėl išieškoti būtent nedidelės žalos atlyginimą praktiškai būtų neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga?

2. Ar Sąjungos teisę taip aiškinti reikia bet kuriuo atveju tuomet, kai nagrinėjami reikalavimai atlyginti žalą turi būti tiriami nesant pirmesnio ir saistomąjį poveikį, kaip tai suprantama pagal nacionalinės teisės nuostatas, grindžiamas Direktyvos 2014/104/ES 9 straipsniu, turinčio Europos Komisijos arba nacionalinių institucijų sprendimo dėl tariamo pažeidimo (vadinamasis *stand-alone* (atskirasis) ieškinys), kai dėl pirmajame klausime nurodytų priežasčių nėra kitų lygiaverčių teisinių arba sutartinių galimybių sujungti žalos atlyginimo reikalavimus siekiant juos išnagrinėti pagal civilinę teisę ir kai kitu atveju SESV 101 straipsnio pažeidimas apskritai, t. y. nei *public enforcement* (viešasis vykdymo užtikrinimas), nei *private enforcement* (privatusis vykdymo užtikrinimas) būdu, nebūtų tiriamas?

3. Jei bent į vieną iš pirmesnių klausimų būtų atsakyta teigiamai, ar atitinkamos Vokietijos teisės normos, kai Sąjungos teisę atitinkantis jų aiškinimas negalimas, turi būti netaikomos ir tai reikštų, kad teisių perleidimas bent jau šiuo aspektu yra galiojantis ir veiksmingas teisių įgyvendinimas yra galimas?“

42. Rašytines pastabas pateikė šalys pagrindinėje byloje, Vokietijos vyriausybė ir Komisija. Visos šios šalys, išskyrus *Otto Fuchs Beteiligungen KG* (toliau – *Otto Fuchs*), dalyvavo 2024 m. gegužės 7 d. vykusiame teismo posėdyje.

IV. Analizė

43. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas suformulavo tris prejudicinius klausimus.

44. Pirmieji du klausimai susiję su nacionalinės teisės aiškinimo, pagal kurį kartelio padarytą žalą draudžiama išieškoti pasinaudojant skolinio reikalavimo perleidimo mechanizmu, atitiktimi Sąjungos teisei. Trečiasis klausimas susijęs su tuo, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gali netaikyti Sąjungos teisės neatitinkančių nacionalinės teisės nuostatų. Pastarasis klausimas pateiktas tik tuo atveju, jei Teisingumo Teismas teigiamai atsakytų į bent vieną iš dviejų pirmųjų klausimų.

45. Prieš pradedant iš esmės nagrinėti pirmuosius du klausimus, atrodo būtina pateikti kelias trumpas įvadines pastabas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priimtinumo.

A. Pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai – skolinio reikalavimo perleidimo mechanizmas

1. Dėl priimtinumo

a) Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

46. *Otto Fuchs*, Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė ir Komisija teigia: kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nagrinėja ne *follow-on* ieškinį, o savarankišką ieškinį, pirmasis klausimas yra nepriimtinas, nes jis akivaizdžiai nesusijęs su pagrindinės bylos faktinėmis aplinkybėmis ar dalyku.

47. Pritariu tokiam argumentui.

48. Pagal suformuotą jurisprudenciją klausimams dėl Sąjungos teisės taikoma svarbos prezumpcija. Teisingumo Teismas gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą tik tuo atveju, jei akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas visai nesusijęs su ginčo pagrindinėje byloje faktinėmis aplinkybėmis ar dalyku, kad problema yra hipotetinė arba Teisingumo Teismas neturi informacijos apie faktines ir teisines aplinkybes, būtinos tam, kad galėtų naudingai atsakyti į jam pateiktus klausimus [11].

49. Atsižvelgiant būtent į šią suformuotą jurisprudenciją reikia išnagrinėti argumentus, susijusius su prejudicinių klausimų nepriimtinumu.

50. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atskiria pirmąjį klausimą nuo antrojo pateikdamas nuorodą į Direktyvos 2014/104 9 straipsnį. Pirmasis klausimas susijęs su situacija, kai ieškinys dėl žalos atlyginimo pareiškiamas po to, kai nacionalinės konkurencijos institucijos arba apeliacinės instancijos teismo galutiniu sprendimu yra „privalomai“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, konstatuotas konkurencijos teisės pažeidimas (*follow-on* ieškinys), o antrasis klausimas susijęs su situacija, kai ieškinys dėl žalos atlyginimo pareiškiamas nesant tokio sprendimo (*stand-alone* ieškinys).

51. Šiomis aplinkybėmis, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme ASG 2 pareiškė vieną ieškinį dėl to paties konkurencijos teisės pažeidimo, vienas iš pirmųjų dviejų klausimų neatitinka nei pagrindinės bylos faktinių aplinkybių, nei jos dalyko.

52. Šiuo klausimu pagal Direktyvos 2014/104 9 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės konkurencijos institucijos arba apeliacinės instancijos teismo *galutiniu sprendimu* nustatytas konkurencijos teisės pažeidimas būtų laikomas neginčijamai nustatytu pagal SESV 101 ar 102 straipsnį arba pagal nacionalinę konkurencijos teisę jų nacionaliniams teismams pateiktų ieškinių dėl žalos atlyginimo tikslais. Be to, pagal tos direktyvos 2 straipsnio 11 punktą „sprendimas dėl pažeidimo“ yra konkurencijos institucijos arba apeliacinės instancijos teismo

[11] Žr. neseniai priimtą 2024 m. birželio 27 d. Sprendimą *Peigli* (C-41/23, EU:C:2024:554, 32 punktas).

sprendimas, kuriuo *konstatuojamas* konkurencijos teisės pažeidimas. Minėtos direktyvos 2 straipsnio 12 punkte paaiškinta, kad toks sprendimas yra galutinis, kai jo nebegalima apskųsti įprasta tvarka.

53. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad dėl Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės nėra jokio kito sprendimo, išskyrus 2009 m. sprendimą dėl įsipareigojimų [12]. Taigi reikia nustatyti, ar tuo sprendimu konstatuotas pažeidimas ir todėl jis sukelia Direktyvos 2014/104 9 straipsnio 1 dalyje aprašytas teisines pasekmes.

54. Remiantis nutartimi dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, 2009 m. sprendime dėl įsipareigojimų federalinė konkurencijos institucija Šiaurės Reino-Vestfalijos žemei nustatė konkrečias ribines vertes bendradarbiavimo prekiaujant mediena srityje ir priemones, kuriomis siekiama apriboti jos padėtį rinkoje. Be to, minėtas teismas pažymi, kad toks sprendimas buvo priimtas remiantis GWB 32b straipsniu.

55. Nors GWB 32b straipsnis prašyme priimti prejudicinį sprendimą nepacituotas, reikia konstatuoti, kad, kaip pripažįsta federalinė konkurencijos institucija, jo tekstas atitinka Reglamento (EB) Nr. 1/2003 [13] 9 straipsnio tekstą. Šioje Vokietijos teisės nuostatoje, kaip ir šio reglamento 9 straipsnio 1 dalies pirmame sakinyje, numatyta, kad jeigu įmonė per šios institucijos vykdomą procedūrą pasiūlo įsipareigojimus dėl minėtos institucijos išankstiniame vertinime iškeltų problemų, ta pati institucija gali savo sprendimu padaryti šiuos įsipareigojimus privalomus įmonėms [14]. Be to, kaip numatyta minėto reglamento 9 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje, gali būti apribotos tokio sprendimo pasekmės laiko atžvilgiu [15], tačiau jame bet kuriuo atveju konstatuojama, kad tolesniems atitinkamos institucijos veiksmams nebėra pagrindo [16]. Galiausiai federalinė konkurencijos institucija gali panaikinti savo sprendimą beveik tokiais pat atvejais, kaip išvardytieji Reglamento Nr. 1/2003 9 straipsnio 2 dalyje, ir atnaujinti procedūrą [17].

56. Sprendime dėl įsipareigojimų, priimtame remiantis Reglamento Nr. 1/2003 9 straipsniu, nėra galutinai konstatuotas SESV 101 ir 102 straipsnių pažeidimas. Priėmus sprendimą dėl įsipareigojimų ir juo užbaigus tokioms įmonėms pradėtą procedūrą dėl pažeidimo, jos gali išvengti konkurencijos taisyklių pažeidimo konstatavimo ir galimo baudos skyrimo [18]. Esant tokiai situacijai, kaip paaiškinta Reglamento Nr. 1/2003 13 konstatuojamojoje dalyje, tokiuose sprendimuose turi būti konstatuojama, kad Komisijos veiksmams nebėra pagrindo, „nepateikiant išvados dėl to, ar pažeidimas buvo arba tebėra“. Taigi per procedūrą, pradėtą pagal to reglamento 9 straipsnį, Komisija atleidžiama nuo pareigos kvalifikuoti ir konstatuoti pažeidimą, o jos vaidmuo apsiriboja atitinkamų įmonių pasiūlytų įsipareigojimų patikrinimu ir galimu pritarimu jiems, atsižvelgiant į jos išankstiniame vertinime nurodytas problemas ir siekiamus tikslus [19].

57. Tiesa, Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, kad nacionaliniai teismai negali nepaisyti Komisijos priimtų sprendimų dėl įsipareigojimų ir kad „įgyvendinant tikslą kuo veiksmingiau ir vienodžiau taikyti Sąjungos konkurencijos teisę reikalaujama, kad nacionalinis teismas remtųsi

[12] Žr. šios išvados 16 punktą.

[13] 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1).

[14] Žr. GWB 32b straipsnio 1 dalies pirmą sakinį.

[15] Žr. GWB 32b straipsnio 1 dalies trečią sakinį.

[16] Žr. GWB 32b straipsnio 1 dalies antrą sakinį.

[17] Žr. GWB 32b straipsnio 2 dalį.

[18] Žr. 2010 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija / Alrosa* (C-441/07 P, EU:C:2010:377, 48 punktas).

[19] Žr. 2010 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija / Alrosa* (C-441/07 P, EU:C:2010:377, 40 punktas).

Komisijos išankstiniu vertinimu kaip svariu požymiu ar net *prima facie* įrodymu, jog nagrinėjamas susitarimas yra antikonkurencinis, atsižvelgiant į SESV 101 straipsnio 1 dalį“[20]. Vis dėlto šios ištraukos negalima suprasti taip, kad sprendime dėl įsipareigojimų kaip nors konstatuojamas konkurencijos teisės pažeidimas.

58. Minėtoje ištraukoje kalbama ne apie kokį nors sprendimą dėl įsipareigojimų, o apie Komisijos „išankstinį vertinimą“ – prireikus iš jo galima sužinoti tam tikrą įrodomąją galią turinčių faktinių aplinkybių, kiek tai susiję su nacionaliniame teisme pareikštu ieškiniu dėl žalos atlyginimo. Kaip paaiškino pats Teisingumo Teismas, ši įrodomoji galia yra panaši į požymio ar pirminių įrodymų įrodomąją galią, tačiau tai nėra įrodymas, kuris, vertinamas atskirai, leistų konstatuoti, kad padarytas konkurencijos teisės pažeidimas.

59. Nėra pagrindo manyti, kad pagal Vokietijos teisę sprendimas dėl įsipareigojimų, priimtas remiantis GWB 32b straipsniu, turėtų tokį poveikį, kuris viršytų Komisijos sprendimo, priimto remiantis Reglamento Nr. 1/2003 9 straipsniu, sukeliamą poveikį. Taigi, kadangi 2009 m. sprendime dėl įsipareigojimų nekonstatuota, kad padarytas konkurencijos teisės pažeidimas (tai patikrinti turi nacionalinis teismas), šis sprendimas negali sukelti Direktyvos 2014/104 9 straipsnio 1 dalyje nurodytų pasekmių. Vadinasi, reikia pripažinti, kad pirmasis klausimas neatitinka nei ginčo pagrindinėje byloje faktinių aplinkybių, nei jo dalyko, todėl yra nepriimtinas.

60. Tokios išvados nepaneigia federalinės konkurencijos institucijos argumentai, kad dėl 2009 m. sprendimo dėl įsipareigojimų ir Vokietijos teismuose pradėtų procesų, susijusių su šiuo sprendimu, reikėtų laikyti, kad pagrindinėje byloje pareikštas paskesnis mišrus ieškinys. Tos institucijos teigimu, toks ieškinys būtų tarp paskesnio ieškinio (*follow-on* ieškinys) ir atskiro ieškinio (*stand-alone* ieškinys). Vis dėlto minėta institucija pripažįsta, kad, kai pareiškiamas toks paskesnis mišrus ieškinys, žalos įrodymą palengvina tai, kad yra ankstesnis nacionalinės valdžios institucijos sprendimas dėl faktinių aplinkybių, visiškai ar iš dalies panašių į nagrinėjamas pagrindinėje byloje. Vis dėlto šalys pagrindinėje byloje negalėtų remtis nacionalinės valdžios institucijos sprendimo privalomąja galia, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2014/104 9 straipsnį.

61. Taigi reikia konstatuoti, kad pirmasis klausimas yra nepriimtinas. Išskyrus argumentą dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo ieškinio dėl žalos atlyginimo atskiro pobūdžio, kurį ką tik išanalizavau, kiti *Otto Fuchs* ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės argumentai neleidžia konstatuoti pirmojo klausimo nepriimtinumo. Vis dėlto išnagrinėsiu šiuos argumentus, nes, pirma, jų analizė gali būti naudinga tuo atveju, jei Teisingumo Teismas nepritartų mano pozicijai dėl pirmojo klausimo nepriimtinumo, ir, antra, jie pateikti grindžiant teiginį, kad antrasis klausimas taip pat nepriimtinas.

b) Dėl antrojo prejudicinio klausimo

62. *Otto Fuchs* ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė pateikia kelis argumentus, tvirtindamos, kad antrasis prejudicinis klausimas yra nepriimtinas.

[20] Žr. 2017 m. lapkričio 23 d. Sprendimą *Gasorba ir kt.* (C-547/16, EU:C:2017:891, 29 punktas).

63. Šiuo klausimu, pirma, tos šalys tvirtina: kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepateikia atviro klausimo kartu su įvairiais galimais atsakymais, jam nekyla jokių abejonių dėl Sąjungos teisės aiškinimo. Tas teismas remiasi Sąjungos teisės aiškinimu, leidžiančiu jam manyti, kad nacionalinės teisės aktai neatitinka Sąjungos teisės.

64. Tokį argumentą reikia atmesti. Antrasis prejudicinis klausimas susijęs su Sąjungos teisės aiškinimu ir turi ryšį su pagrindine byla. Tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi nustatyti, ar jam reikia gauti Teisingumo Teismo paaiškinimų šiuo klausimu. Kategoriška kai kurių to teismo argumentų formuluotė taip pat nepaneigia jo prejudicinio klausimo priimtinumo. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas taip pat gali glaustai nurodyti savo nuomonę, kaip reikėtų atsakyti į prejudicinius klausimus [21], nerizikuodamas, kad jo nutartis bus atmesta kaip nepriimtina. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip ir padarė.

65. Antra, taip pat negalima pritarti argumentui, kad antrasis klausimas yra hipotetinis, nes jame nurodyta vadinamoji „išskaidytoji“ žala ir jis grindžiamas prielaida, jog „išieškoti būtent nedidelės žalos atlyginimą praktiškai būtų neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga“, jei kartelių teise grindžiami reikalavimai atlyginti žalą negalėtų būti pateikti kartu, pareiškiant grupės ieškinį dėl išieškojimo, nes pagrindinės bylos dalykas nėra nei išskaidytoji, nei nedidelė žala.

66. Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad sąvokos „išskaidytoji“ ar „nedidelė“ žala nėra Sąjungos teisės sąvokos. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą šios sąvokos yra tik apibūdinamojo pobūdžio ir tik nacionalinis teismas yra kompetentingas nustatyti ir įvertinti pagrindinės bylos faktines aplinkybes. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas sąvoką „išskaidytoji žala“ („Streuschäden“) apibrėžė kaip žalą, kurios ypatybė ta, kad nukentėjusiam asmeniui padaroma nedidelė žala, bet žala tampa didelė sudėjus visų nukentėjusiųjų žalą. Minėtas teismas neapibrėžė sąvokos „masinė žala“ („Massenschäden“), kurią jis taip pat vartoja prejudiciniuose klausimuose, bet atrodo, kad ji reiškia situaciją, kai keli asmenys teigia patyrę žalą, sukeltą to paties nuostolius lėmusio įvykio. Doktrinoje teigiama, kad masinė žala skiriasi nuo išskaidytosios žalos ir pagal kiekvieno asmens atskirai patirtos žalos dydį. Masinė žala yra pakankamai didelė, kad kiekvienas asmuo būtų suinteresuotas prašyti atlyginti patirtą žalą. Vis dėlto kiekvienam nukentėjusiajam sudėtinga ir brangu ją išieškoti [22].

67. Trečia, *Otto Fuchs* ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė priekaištauja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui dėl to, kad jis savo nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą grindė prielaida, kad, pirma, nėra kitos galimybės nei pareikšti grupės ieškinį dėl išieškojimo ir, antra, jei kartelių teise grindžiami reikalavimai atlyginti žalą negalėjo būti pareikšti sujungti į tokį grupės ieškinį dėl išieškojimo, praktiškai būtų neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga pareikšti ieškinį dėl nedidelės žalos atlyginimo ir nebūtų pareikštas joks SESV 101 straipsnio pažeidimu grindžiamas ieškinys nei įgyvendinant konkurencijos teisės normas viešojo, nei jas įgyvendinant privačiojo vykdymo užtikrinimo būdu.

68. Žinoma, šiuo klausimu išvados, susijusios su faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, yra prielaidos, kuriomis grindžiami prejudiciniai klausimai. Tiesa ir tai, kad kai kurios šalys pateikė pastabų, kuriomis siekė papildyti arba ginčyti pagrindinės bylos faktines ir teisines aplinkybes. Iš

[21] Žr. Rekomendacijas nacionaliniams teismams dėl prašymų priimti prejudicinį sprendimą pateikimo (OL C 380, 2019, p. 1), 17 punktas.

[22] Žr. Wrbka, S., „European consumer protection law: Quo vadis? Thoughts on the Compensatory Collective Redress Debate“, Wrbka, S., van Uytsel, S. ir Siems, M. (red.), *Collective Actions. Enhancing Access to Justice and Reconciling Multilayer Interests*? Kembridžas, Cambridge University Press, 2012, p. 43.

esmės šios šalys kritikuoja prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo išvadą, kad Vokietijos teisėje, be reikalavimų perleidimo mechanizmo, nėra jokios galimybės, numatant veiksmingą teisių gynimo priemonę, kuri leistų užtikrinti žalą patyrusių asmenų teisių apsaugą.

69. Vertinimas, ar yra kitų mechanizmų, leidžiančių žalą patyrusiems asmenims įgyvendinti savo teises konkurencijos teisės pažeidimą padariusio asmens atžvilgiu, priklauso nuo nacionalinės teisės aiškinimo. Šiuo klausimu, atsižvelgiant į jurisdikcijos paskirstymą Sąjungos teismams ir nacionaliniams teismams, kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas apibrėžė faktines ir teisines aplinkybes, kuriomis kyla jo užduodami klausimai, Teisingumo Teismas neturi tikrinti jų tikslumo [23]. Be to, dėl kritikos, susijusios su šioje byloje nagrinėjamos nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, pažymėtina, kad Teisingumo Teismas taip pat negali pakeisti nacionalinio teismo ir atsakyti vietoj jo.

70. Vis dėlto, kadangi nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateiktos išvados, susijusios su faktinėmis ir teisinėmis aplinkybėmis, yra prielaidos, kuriomis grindžiami prejudiciniai klausimai, manau, kad Teisingumo Teismas turėtų atkreipti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo dėmesį į šią kritiką, kad šis galėtų nustatyti, kaip taikyti Sąjungos teisę, kaip ją yra išaiškinęs Teisingumo Teismas. Tai, kad Teisingumo Teismas turi priimti sprendimą dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, neturi įtakos šį prašymą pateikusio teismo galimybei prireikus patikrinti prielaidas, kuriomis grindžiami jo prejudiciniai klausimai [24].

71. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, antrasis klausimas laikytinas priimtinu.

2. Dėl esmės

72. Antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 101 straipsnis, Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktas, 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnis, taip pat Chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip: pagal juos draudžiamas toks nacionalinės teisės aiškinimas, kad, nesant galutinio sprendimo, kuriuo konstatuojamas konkurencijos teisės pažeidimas, asmenims, galimai patyrusiems žalą, neleidžiama perleisti teisių į karteliu padarytos žalos atlyginimą įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui pagal patikos principą, kad šis galėtų ginti šias teises, jas sujungęs, kai nėra kitų teisinių ar sutartinių galimybių sujungti reikalavimus atlyginti žalą, kuriuos galima laikyti lygiaverčiais, ir dėl to, pirma, būtų praktiškai neįmanoma arba bent pernelyg sudėtinga pareikšti ieškinį dėl nedidelės žalos atlyginimo ir, antra, joks SESV 101 straipsnio pažeidimu grindžiamas ieškinys nebūtų pareikštas nei įgyvendinant konkurencijos teisės normas viešojo, nei jas įgyvendinant privačiojo vykdymo užtikrinimo būdu.

a) Dėl bylai reikšmingų nuostatų

73. Antrasis klausimas susijęs su SESV 101 straipsnio, Chartijos 47 straipsnio ir Direktyvos 2014/104 nuostatų išaiškinimu. Kadangi tas klausimas susijęs su šios direktyvos aiškinimu, reikia išnagrinėti jos taikymo sritį laiko atžvilgiu. Paskui trumpai išnagrinėsiu ESS 4 straipsnio 3 dalies reikšmingumą šiai bylai.

[23] Šiuo klausimu žr. 2023 m. birželio 29 d. Sprendimą *International Protection Appeals Tribunal ir kt. (Grėsmė Pakistane)* (C-756/21, EU:C:2023:523, 37 ir 38 punktai).

[24] Šiuo klausimu žr. 2018 m. birželio 27 d. Sprendimą *Altiner ir Ravn* (C-230/17, EU:C:2018:497, 23 punktas).

74. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi prielaida, kad Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktas ir 3 straipsnio 1 dalis, kuriuos jis prašo išaiškinti, taikytini šioje byloje, neatsižvelgiant į tai, ar šios nuostatos yra procesinės, ar materialinės normos. Pagal šios direktyvos 22 straipsnio 2 dalį reikšmingos jos nuostatos taikomos po 2014 m. gruodžio 26 d. pareikštiems ieškiniams dėl žalos atlyginimo. Be to, tas teismas primena, kad ieškinys pagrindinėje byloje susijęs su veiksmais, tariamai atliktais iki 2019 m. birželio 30 d., t. y. praėjus nemažai laiko nuo minėtos direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino. Taigi pagal Sprendimą *Volvo ir DAF Trucks*[25] tos pačios direktyvos materialinės normos turi būti taikomos ne tik kartelio laikotarpio daliai po perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, bet ir visam kartelio laikotarpiui.

75. Nors manau, kad antrajame prejudiciniame klausime nurodytos nuostatos taikytinos pagrindinėje byloje, manęs neįtikina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo analizė.

76. Primenu, kad ieškinys buvo pareikštas 2020 m. kovo 31 d. ir susijęs su žalos, padarytos galimais veiksmais, vykdytais nuo 2005 m. birželio 28 d. iki 2019 m. birželio 30 d., atlyginimu.

77. Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminas buvo 2016 m. gruodžio 27 d. (21 straipsnio 1 dalis). Be to, nacionalinės priemonės, kuriomis šios direktyvos esminės nuostatos perkeliamos į nacionalinę teisę, negali būti taikomos atgaline data (22 straipsnio 1 dalis), o nacionalinės taisyklės, kuriomis perkeliamos kitos šios direktyvos nuostatos, t. y. procesinės nuostatos, negali būti taikomos ieškiniams dėl žalos atlyginimo, pareikštiems nacionaliniame teisme iki 2014 m. gruodžio 26 d. (22 straipsnio 2 dalis)[26].

78. Taigi *a priori*, siekiant nustatyti Direktyvos 2014/104 nuostatų taikytinumą laiko atžvilgiu, reikia išsiaiškinti, ar atitinkama nuostata yra materialinė nuostata. Vis dėlto, kalbant apie šios direktyvos nuostatų taikymą laiko atžvilgiu, jas reikia atskirti pagal tai, ar, atsižvelgiant į jurisprudenciją, šios nuostatos kyla iš paties SESV 101 straipsnio, ar tik iš minėtos direktyvos, todėl jų taikymą laiko atžvilgiu reikia nagrinėti atsižvelgiant į tos pačios direktyvos 22 straipsnį[27].

79. Teisė į visos žalos, patirtos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą nebuvo įtvirtinta Direktyvoje 2014/104 ir tiesiogiai kyla iš pirminės teisės nuostatų, kaip Teisingumo Teismas yra jas išaiškinęs savo jurisprudencijoje, suformuotoje iki šios direktyvos priėmimo. Tokį argumentą patvirtina kelios minėtos direktyvos konstatuojamosios dalys[28]. Taigi, kaip yra nurodęs Teisingumo Teismas, tos pačios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies perkėlimo į nacionalinę teisę priemonės, „kaip patvirtinta [Direktyvos 2014/104] 22 straipsnio 2 dalyje <…> turi būti būtinai nedelsiant taikomos visiems į jos taikymo sritį patenkantiems ieškiniams dėl žalos atlyginimo“[29]. Šiuo klausimu, atsižvelgiant į ieškinio pagrindinėje byloje pareiškimo datą, t. y. 2020 m. kovo

[25] 2022 m. birželio 22 d. sprendimas (C-267/20, EU:C:2022:494).

[26] Taigi Direktyvos 2014/104 procesinių nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę nacionalinės teisės normos taikomos ieškiniams, pareikštiems po jos perkėlimo į nacionalinę teisę dienos. Vadinasi, valstybės narės, perkeldamos šią direktyvą į nacionalinę teisę, turėjo diskreciją nuspręsti, ar nacionalinės teisės normos, kuriomis į nacionalinę teisę perkeliamos minėtos direktyvos procedūrinės nuostatos, taip pat bus taikomos ieškiniams dėl žalos atlyginimo, pareikštiems nuo 2014 m. gruodžio 26 d., bet iki tos direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos. Žr. 2023 m. sausio 12 d. Sprendimą *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2023:6, 45 punktas).

[27] Žr. 2023 m. vasario 16 d. Sprendimą *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2023:99, 33 punktas).

[28] Kaip matyti iš Direktyvos 2014/104 4 konstatuojamosios dalies, teisė į žalos, patirtos dėl Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimą *numatyta* Sąjungos teisėje. Šiuo klausimu tos direktyvos 11 ir 12 konstatuojamosiose dalyse atitinkamai nurodyta, kad ši teisė *užtikrinta* SESV ir kad minėtoje direktyvoje *dar kartą patvirtinama* Sąjungos *acquis* dėl teisės į žalos, kuri padaryta dėl Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimą, *suteiktos* pagal Sąjungos teisę.

[29] Žr. 2023 m. vasario 16 d. Sprendimą *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2023:99, 35 punktas).

31 d., praėjus nemažai laiko nuo šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, pagrindinėje byloje nagrinėjamas ieškinys neabejotinai patenka į jos taikymo sritį laiko atžvilgiu. Vadinasi, tos direktyvos 3 straipsnis taikomas pagrindinėje byloje.

80. Klausimas dėl Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkto taikymo laiko atžvilgiu pagrindinėje byloje yra problemiškesnis. Minėtame 2 straipsnyje, kaip matyti iš jo pavadinimo, pateiktos šioje direktyvoje vartojamų sąvokų apibrėžtys. Iš pirmo žvilgsnio Sąjungos teisės akte vartojamos teisinės sąvokos apibrėžtis nėra materialinio ar procesinio pobūdžio. Jos pobūdį veikiau lemia konkreti nuostata, su kuria ši sąvoka susieta.

81. Vis dėlto antrasis klausimas grindžiamas Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkto aiškinimu, pagal kurį šioje direktyvoje nustatyta, kas gali remtis teise į visos žalos, patirtos dėl Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimą arba kaip tokia teise galima remtis. Be to, atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, jog šia nuostata užtikrinamas poveikis kyla iš SESV 101 straipsnio, kaip Teisingumo Teismas yra jį išaiškinęs savo jurisprudencijoje. Taigi siūlau manyti, kad Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktas taikytinas pagrindinėje byloje, kaip Teisingumo Teismas yra konstatavęs savo jurisprudencijoje, susijusioje su tos pačios direktyvos nuostatų, kuriomis patvirtinami iš pirminės teisės kylantys sprendimai, taikymu laiko atžvilgiu[30]. Kitaip tariant, mano toliau pateiktas aiškinimas susijęs tiek su SESV 101 straipsniu, tiek su Direktyvos 2014/104 nuostatomis.

82. Antrajame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo ir ESS 4 straipsnio 3 dalį. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad tas teismas tą nuostatą prilygina SESV 101 straipsnyje įtvirtintam veiksmingumo principui arba *effet utile*. Vis dėlto pakanka išaiškinti pastarąją nuostatą, kad būtų galima priimti sprendimą tiek dėl veiksmingumo principo, tiek dėl jos *effet utile*[31]. Be to, pagal Direktyvą 2014/104 būtent jos 4 straipsnyje įtvirtintas veiksmingumo principas ir todėl reikia išaiškinti ir šią nuostatą. Taigi siūlau manyti, kad savo antrajame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo SESV 101 straipsnį, Chartijos 47 straipsnį ir Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktą, taip pat jos 3 straipsnio 1 dalį ir 4 straipsnį.

b) Dėl skolinio reikalavimo perleidimo mechanizmo draudimo

1) Bendrosios pastabos

83. Siekiant atsakyti į antrąjį prejudicinį klausimą, pirmiausia reikia nustatyti, ar nacionalinės teisės aiškinimas, pagal kurį, nesant galutinio sprendimo, kuriuo konstatuojamas konkurencijos teisės pažeidimas, nėra galimas žalą dėl kartelio galimai patyrusių asmenų teisės į šios žalos atlyginimą perleidimas įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui pagal patikos principą, yra susijęs su aspektu, kurį tiesiogiai reglamentuoja Sąjungos teisė, ar su kiekvienos valstybės narės teisės sistemai priskiriamu klausimu.

84. Šiuo tikslu reikia pažymėti, kad dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo žalą dėl kartelio patyręs asmuo nepraranda nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusio asmens statuso. Vis dėlto toks draudimas kyla iš to, kad negalioja šio asmens teisės perleidimas įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui, kuris savo vardu ir lėšomis, bet perleidėjų naudai, sujungęs jų reikalavimus,

[30] Žr. šios išvados 78 punktą.

[31] Pavyzdžiui, žr. 2022 m. rugsėjo 22 d. Sprendimą *Vicente (Ieškinys dėl advokato honoraro sumokėjimo)* (C-335/21, EU:C:2022:720, 54 ir 75 punktai).

gina perleidėjų teises. Siekiant atsakyti į prejudicinį klausimą, reikia nustatyti, ar teisės į žalos atlyginimą perleidimo galiojimo sąlygas reglamentuoja taikytina Sąjungos teisė, ar nacionalinė teisė.

2) Teisės į žalos atlyginimą sąlygų ir šios teisės įgyvendinimo būdų atskyrimas

85. Man atrodo tikslinga priminti generalinių advokatų J. Kokott ir N. Wahl padarytą skirtumą tarp, viena vertus, atsakomybės už Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimą sąlygų arba sąlygų, dėl kurių atsiranda teisė reikalauti atlyginti žalą, ir, kita vertus, teisės į žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą įgyvendinimo būdų. Iš esmės, šių generalinių advokatų teigimu, minėtos sąlygos tiesiogiai patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį, todėl nacionalinė priemonė, kuri kertasi su šios teisės tiesioginiu veikimu, neturi būti taikoma, o minėta tvarka reglamentuojama nacionalinėje teisėje ir jai taikomi klasikiniai valstybių narių procesinės autonomijos apribojimai [32].

86. Pritariu tokiam aiškinimui dėl toliau nurodytų priežasčių.

87. Pirma, šią dichotomiją lemia kompetencijos paskirstymas Sąjungai ir valstybėms narėms. Viena vertus, pagal SESV 3 straipsnio 1 dalies b punktą Sąjunga turi išimtinę kompetenciją dėl vidaus rinkai veikti būtinų konkurencijos taisyklių. Kita vertus, kitos konkurencijos srityje taikomos taisyklės, kurios nepatenka į šios išimtinės kompetencijos sritį, nesant Sąjungos teisės normų, priklauso valstybių narių kompetencijai.

88. SESV 101 straipsnis priskiriamas prie konkurencijos teisės normų, kurios, kaip ir nurodytosios SESV 3 straipsnio 1 dalies b punkte, yra būtinos vidaus rinkai veikti [33].

89. Teisė į žalos, padarytos dėl SESV 101 straipsnio pažeidimo, atlyginimą apima ne tik paprastą nukentėjusiųjų patirtos žalos atlyginimą, nes ji apskritai sustiprina Sąjungos konkurencijos taisyklių veiksmingumą ir gali atgrasyti nuo susitarimų ar veiksmų, neretai slaptų, galinčių riboti arba iškraipyti konkurenciją, ir taip prisidėti prie veiksmingos konkurencijos Sąjungoje išlaikymo [34]. Tam, kad vidaus rinka veiktų, taip pat būtina, kad konkurencijos teisė būtų įgyvendinama privačioje srityje. Taigi sąlygų, apibrėžiančių teisės į žalos, padarytos dėl SESV 101 straipsnio pažeidimo, atlyginimą buvimą ir turinį, nustatymas turi priklausyti išimtinei Sąjungos kompetencijai. Vis dėlto kiekviena valstybė narė turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų iš Sąjungos teisės tiesioginio veikimo kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesines taisykles [35].

90. Antra, nors Teisingumo Teismas nėra aiškiai pripažinęs generalinių advokatų padaryto skirtumo, jis tai atkartoja savo jurisprudencijoje. Konkrečiai kalbant, jis yra nurodęs, kad, skirtingai nuo įrodymų vertinimo ir reikalaujamo įrodymų lygio taisyklių, kurios, nesant Sąjungos taisyklių šioje srityje, priklauso valstybių narių procesinei autonomijai, norint konstatuoti, kad

[32] Šiuo klausimu žr. generalinės advokatės J. Kokott išvadą bylose *Kone ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:45, 23 punktas) ir *Otis Gesellschaft ir kt.* (C-435/18, EU:C:2019:651, 44 punktas), taip pat generalinio advokato N. Wahl išvadą byloje *Skanska Industrial Solutions ir kt.* (C-724/17, EU:C:2019:100, 40 ir 41 punktai).

[33] Pagal analogiją žr. 2011 m. vasario 17 d. Sprendimą *TeliaSonera Sverige* (C-52/09, EU:C:2011:83, 21 punktas).

[34] Šiuo klausimu žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 27 punktas) ir 2012 m. lapkričio 6 d. Sprendimą *Otis ir kt.* (C-199/11, EU:C:2012:684, 42 punktas).

[35] Šiuo klausimu žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 29 punktas).

įmonė yra atsakinga už suderintus veiksmus, turi būti pažeidimą sudarantys požymiai [36]. Taip Teisingumo Teismas reguliariai nagrinėjo klausimą, kas gali remtis teise į tokiu pažeidimu padarytos žalos atlyginimą, atsižvelgdamas į SESV 101 straipsnio veiksmingumą [37].

91. Trečia, Direktyva 2014/104 patvirtina tokį aiškinimą. Jos 4 straipsnyje „Veiksmingumo ir lygiavertiškumo principai“ nurodyta, kad pagal veiksmingumo principą valstybės narės užtikrina, kad visos *su ieškiniais dėl žalos atlyginimo susijusios nacionalinės taisyklės ir procedūros* būtų parengtos ir taikomos taip, kad jomis nebūtų sudarytos praktiškai neįmanomos arba pernelyg sudėtingos sąlygos pasinaudoti *Sąjungos teise gauti visą kompensaciją už žalą*, patirtą dėl konkurencijos teisės pažeidimo.

92. Šiomis aplinkybėmis reikia konstatuoti, kad Sąjungos teisėje nustatytos teisės į tokiu pažeidimu padarytos žalos atlyginimą atsiradimo sąlygos.

93. Apskritai pagal privatinę teisę, išskyrus atvejį, kai tam tikra nuostata ribojamas asmenų, kurie gali būti laikomi nukentėjusiais nuo teisės normos pažeidimo, ratas, klausimas, kas turi teisę į žalos atlyginimą, kyla iš kartu taikomų atsakomybės atsiradimo sąlygų, t. y. žalos realumo, priežastinio ryšio tarp žalos ir nurodomų veiksmų ir šių veiksmų neteisėtumo. Remiantis šiomis sąlygomis galima nustatyti, kas yra žalą patyręs asmuo, turintis teisę į žalos atlyginimą. Atsižvelgiant į tai, Sąjungos teisėje nustatyta, kas gali remtis teise į žalos, padarytos dėl SESV 101 straipsnio pažeidimo, atlyginimą taikant atsakomybės už konkurencijos teisės pažeidimą atsiradimo sąlygas.

94. Nors Sąjungos teisėje nustatyta, kas gali remtis teise į visišką žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą, dar reikia išsiaiškinti, ar joje taip pat nustatyta galimybė perkelti tokią teisę į žalos atlyginimą ir tokios teisės perleidimo galiojimo sąlygos.

3) Perleidimo galiojimo sąlygos

95. Reikalavimo ar net teisės perkeliamumas [38] yra viena iš savybių, lemiančių, ar ši teisė gali būti perleidžiama. Iš esmės privatinės teisės srityje dauguma bendro pobūdžio turtinių teisių gali būti perleidžiamos [39].

96. Dėl klausimo, ar Sąjungai pareikšto reikalavimo atlyginti žalą perleidimas yra galiojantis, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad toks reikalavimas gali būti perleidžiamas, tačiau pagal bendrąjį valstybių narių įstatymams būdingą principą, taikomą Sąjungos teisės sistemoje, neteisėtu perleidimu negalima remtis prieš atitinkamas institucijas [40]. Vis dėlto remiantis šiuo

[36] Šiuo klausimu žr. 2016 m. liepos 21 d. Sprendimą *VM Remonts ir kt.* (C-542/14, EU:C:2016:578, 21 punktas) ir 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Skanska Industrial Solutions ir kt.* (C-724/17, EU:C:2019:204, 26–28 punktai).

[37] Žr. šios išvados 7 išnašoje nurodytą jurisprudenciją.

[38] Vokietijos teisėje *Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch* (Įstatymas, kuriuo nustatomas Civilinis kodeksas) (redakcija, galiojusi iki 2009 m. birželio 25 d. *Gesetz zur Anpassung der Vorschriften des Internationalen Privatrechts an die Verordnung (EG) Nr. 593/2008* (Įstatymas, kuriuo tarptautinė privatinė teisė pritaikoma prie reglamento [„Roma I“] (BGBl. 2009 I, p. 1574) 1 straipsnio įsigaliojimo 2009 m. gruodžio 17 d.) 33 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad „perleisto skolinio reikalavimo *perkeliamumas*, naujojo kreditoriaus ir skolininko tarpusavio santykiai, sąlygos, kuriomis perkėlimu galima remtis prieš skolininką, ir tai, ar jo prievolės buvo įvykdytos, nustatoma pagal perleistam skoliniam reikalavimui taikytiną teisę“. Kursyvu išskirta mano.

[39] Žr. *Principles of European Contract Law* (Europos sutarčių teisės principai) 11:302 straipsnį ir *Draft Common Frame of Reference* (Bendroji principų sistema) III:5:109 straipsnį. Taip pat žr. von Bar, Ch., Clive, E., Schulte-Nölke, H., ir kt. (red.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Outline Edition, Sellier European Law Publishers, Miunchenas, 2009, p. 260. Iš esmės šios tipinės Europos privatinės teisės nuostatos susijusios su skoliniais reikalavimais ir teisėmis, kurių iš principo negalima perleisti.

[40] Žr. 1979 m. spalio 4 d. Sprendimą *Ireks-Arkady / EEB* (238/78, EU:C:1979:226, 5 punktas) ir 1983 m. kovo 1 d. Sprendimą *DEKA Getreideprodukte / EEB* (250/78, EU:C:1983:49, 15 punktas). Taip pat generalinio advokato P. Mancini išvadą byloje *DEKA Getreideprodukte / EEB* (250/78, EU:C:1983:5, 6 punktas).

teiginiu negalima daryti išvados, kad Sąjungos teisėje nustatomos bet kokios iš Sąjungos teisės kylančios teisės į žalos atlyginimą galiojimo sąlygos. Pagal SESV 340 straipsnio antrą pastraipą Sąjungos deliktinę atsakomybę reglamentuoja valstybių narių teisei būdingi bendrieji principai. Taigi kompetencijos paskirstymo Sąjungai ir valstybėms narėms klausimas kyla nevienodai, kiek tai susiję su šia atsakomybe, ir tuo atveju, kai Sąjungos teisėje, kaip šioje byloje, nustatomos tik atitinkamo skolinio reikalavimo sąlygos.

97. Neseniai, nagrinėdamas teisę į oro transporto keleivių teisę į žalos atlyginimą, užtikrinamą pagal Reglamentą (EB) Nr. 261/2004[41], Teisingumo Teismas šios teisės perleidimą trečiajam asmeniui, atliktą siekiant išvengti sunkumų ir išlaidų, galinčių atgrasyti keleivį nuo veiksmų ėmimosi pačiam, apibūdino kaip minėtos teisės į kompensaciją įgyvendinimo būdą[42]. Kartu Teisingumo Teismas nurodė, kad keleivis gali perleisti savo skolinį reikalavimą trečiajam asmeniui, „kai numatyta atitinkamoje nacionalinėje teisėje“[43]. Šis argumentas gali būti pritaikytas šiai bylai, nes iš jo matyti, kad teisės į žalos atlyginimą perleidimas gali būti jos įgyvendinimo būdas ir kad tokio perleidimo ribos nustatomos nacionalinėje teisėje.

98. Žinoma, galima manyti, kad teisės į žalos atlyginimą perkeliamumas kyla iš pačios šios teisės pobūdžio, taigi tiesiogiai iš Sąjungos teisės. Vis dėlto ši byla susijusi su teisės į kompensaciją, kurią galimai žalą patyrę asmenys, kaip ir oro susisiekimo transporto keleiviai, tiesiogiai kildina iš Sąjungos teisės, perleidimo galiojimo sąlygomis. Vadinasi, teisės į visos žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą perleidimas taip pat yra būdas ją turinčiam asmeniui įgyvendinti šią teisę. Taigi sąlygos, kuriomis gali įvykti toks perleidimas, nustatomos nacionalinėje teisėje.

99. Priešingai, nei savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas[44], tokio aiškinimo nepaneigia išvados, kurias galima daryti iš Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkto.

4) Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktas

100. Tai, kad Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkte trečiuoju šioje nuostatoje nurodytu atveju daroma nuoroda į „fizinio ar juridinio asmens, perėmusio galimai nukentėjusios šalies teises (įskaitant jo ieškinį perėmusį asmenį)“, pateiktus reikalavimus, nereiškia, kad pagal Sąjungos teisę valstybėms narėms privalomai nustatytas tam tikras perleidimo mechanizmas ar konkrečios tokio perleidimo galiojimo sąlygos.

101. Ta nuoroda yra nuostatoje, kurioje apibrėžta sąvoka „ieškinys dėl žalos atlyginimo“, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2014/104. Taigi ji išsklaido abejones, susijusias su klausimu, ar šios direktyvos nuostatos taikomos ir procesams, kuriuos pradėjo žalą patyrusių asmenų teises perėmę asmenys[45]. Vis dėlto, kaip savo rašytinėse pastabose teigia Komisija, ši teisinė sąvokos apibrėžtis

[41] 2004 m. vasario 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 261/2004, nustatantis bendras kompensavimo ir pagalbos keleiviams taisykles atsisakymo vežti ir skrydžių atšaukimo arba atidėjimo ilgam laikui atveju, panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 295/91 (OL L 46, 2004, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 8 t., p. 10).

[42] Žr. 2024 m. vasario 29 d. Sprendimą *Eventmedia Soluciones* (C-11/23, EU:C:2024:194, 43 punktas).

[43] Žr. 2024 m. vasario 29 d. Sprendimą *Eventmedia Soluciones* (C-11/23, EU:C:2024:194, 44 punktas).

[44] Žr. šios išvados 37 punktą.

[45] Taigi aptariama nuoroda atitinka analogišką klausimą, kurį Teisingumo Teismas nagrinėjo 2021 m. birželio 17 d. Sprendime *M.I.C.M.* (C-597/19, EU:C:2021:492, 77 punktas), susijusiame su kita direktyva. Tame sprendime Teisingumo Teismas konstatavo, kad teisių perėmėjas gali pasinaudoti atitinkamoje direktyvoje numatytomis priemonėmis, procedūromis ir gynybos būdais.

nenustato jokios pareigos valstybėms narėms nustatyti perleidimo mechanizmą materialinėje teisėje. Taigi ši sąvoka taip pat nenustato, ar ir kokiomis sąlygomis tokią žalą patyręs asmuo gali perleisti teisę į visos žalos, patirtos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą.

102. Be to, apie pareigą pripažinti perleidimo mechanizmą taip pat negalima spręsti iš Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkte numatytu antruoju atveju daromos nuorodos į nacionalinę teisę. Žinoma, toks atvejis tikrai apima nuorodą į nacionalinę teisę („vienos ar kelių galimai nukentėjusių šalių vardu veikiančio asmens, *kai Sąjungos arba nacionalinėje teisėje numatyta tokia galimybė*“[46]), bet tokios nuorodos nėra trečiuoju atveju, susijusiu su galimai nukentėjusios šalies teisių perleidimu.

103. Vis dėlto, pirma, per teismo posėdį Komisija nuorodos į nacionalinę teisę nepateikimą Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 dalyje numatytu trečiuoju atveju paaiškino tuo, kad priimant šią direktyvą visos valstybės narės buvo pripažinusios galimybę perleisti reikalavimą atlyginti žalą. Kaip jau nurodžiau[47], skolos, atsiradusios dėl neteisėto veiksmo, perkėlimas leidžiamas Sąjungos teisės sistemoje, nes jis atspindi valstybių narių teisei būdingą bendrąjį principą.

104. Antra, tai, kad, kitaip nei trečiuoju atveju, Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkte numatytu antruoju atveju daroma nuoroda į Sąjungos ir nacionalinę teisę, turi būti aiškinama atsižvelgiant į šios direktyvos 13 konstatuojamąją dalį. Šioje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad kiekvienam fiziniam ar juridiniam asmeniui pripažįstama teisė į žalos atlyginimą, ir šiame kontekste nurodoma: „vartotojams, įmonėms ir viešosioms valdžios institucijoms“, tačiau šia direktyva neturėtų būti reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų kolektyvinio teisių gynimo mechanizmus SESV 101 ir 102 straipsniams įgyvendinti.

105. Vis dėlto dabar atstovaujamieji ieškiniai patenka į Direktyvos (ES) 2020/1828[48] taikymo sritį. Šioje direktyvoje atstovaujamasis ieškinys apibūdintas kaip ieškinys, kurį kompetentingas subjektas pareiškia vartotojų naudai[49]. Dėl konkurencijos teisės pažeidimų įtraukimo į šios direktyvos taikymo sritį buvo diskutuojama rengiantis priimti šią direktyvą. Kadangi nebuvo sutarta dėl to, kokį kelią pasirinkti, galiausiai juos atsisakyta įtraukti[50].

106. Tai, kad per parengiamuosius darbus išryškėjo priešingų nuomonių dėl kolektyvinių ieškinių, susijusių su konkurencijos teisės pažeidimais, reglamentavimo Sąjungos teisės lygmeniu, rodo, kad, skirtingai nei skolos, atsiradusios dėl neteisėtų veiksmų, perkėlimas, kuris paprastai pripažįstamas valstybių narių teisės sistemose[51], specifinei tokio ieškinio formai Sąjungoje nebuvo vienbalsiai pritarta. Manau, ši aplinkybė paaiškina, kodėl teisės aktų leidėjas Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punkte pateikė nuorodą į nacionalinę ir Sąjungos teisę, kiek tai susiję su galimybe pasinaudoti kolektyvinėmis teisių gynimo priemonėmis.

[46] Kursyvu išskirta mano.

[47] Žr. šios išvados 96 punktą.

[48] 2020 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl atstovaujamųjų ieškinių siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus, kuria panaikinama Direktyva 2009/22/EB (OL L 409, 2020, p. 1).

[49] Žr. Direktyvos 2020/1828 3 straipsnio 5 dalį.

[50] Šiuo klausimu žr. Rodger, B. J., Sousa Ferro ir M., Marcos, F., „A Panacea for Competition Law Damages Actions in the ES? A Comparative View of the Implementation of the ES Antitrust Damages Directive in Sixteen Member States“, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2019, vol. 26, Nr. 4, p. 502 ir 503. Galiausiai pagal Direktyvos 2020/1828 2 straipsnio 1 dalį ši direktyva taikoma tik atstovaujamiesiems ieškiniams, pareikštiems dėl pažeidimų, kuriais daroma arba gali būti padaryta žala kolektyviniams vartotojų interesams. Be to, ši direktyva susijusi tik su jos I priede nurodytų Sąjungos teisės nuostatų pažeidimais, o SESV 101 straipsnis į jį neįtrauktas.

[51] Žr. šios išvados 96 punktą.

107. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad teisės į žalos, atsiradusios dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą perleidimas įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui, kuris savo vardu ir lėšomis, bet perleidėjų naudai kolektyviai gina jų teises, yra šios teisės įgyvendinimo būdas.

c) Dėl reikalavimo perleidimo mechanizmo draudimo atitikties Sąjungos teisei

108. Teisės į žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą perleidimo įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui galiojimo sąlygos reglamentuojamos ne Sąjungos, o taikytinoje nacionalinėje teisėje. Vis dėlto pagal procesinės autonomijos principą šios sąlygos negali būti mažiau palankios už tas, kurios susijusios su panašiais nacionaline teise grindžiamais reikalavimams (lygiavertiškumo principas), ir negali būti tokios, kad dėl jų taptų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku gauti žalos atlyginimą (veiksmingumo principas)[52]. Kadangi nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodytas tik veiksmingumo principas, sutelksiu dėmesį į jį. Prieš nagrinėjant šį principą, reikėtų pažymėti, kad antrasis klausimas susijęs tiek su veiksmingumo principu, tiek su Chartijos 47 straipsniu. Taigi reikia išsiaiškinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į veiksmingumo principą, ar į Chartiją.

1) Veiksmingos teism· inės gynybos principas

109. Komisija pabrėžia, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamu draudimu ribojamas vienas iš teisės kreiptis į teismą būdų, nes juo nustatomi konkurencijos teise grindžiamų teisių į žalos atlyginimą perleidimo apribojimai. Ji nagrinėja šį draudimą atsižvelgdama į veiksmingumo principą ir Chartijos 47 straipsnį.

110. Šiuo klausimu pažymėtina, kad Chartijos 47 straipsnio pirmoje pastraipoje įtvirtinta nuo SESV 101 straipsnio pažeidimo nukentėjusio asmens procesinė teisė[53], o pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas kyla iš perleidimo negaliojimo pagal materialinę teisę, taigi susijęs su perleidimo mechanizmu, taikomu prieš pradedant teismo procesą. *A priori* galima būtų teigti, kad tai nėra nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusio asmens teisės į veiksmingą teisminę gynybą apribojimas. Vadovaujantis šia logika, šio negaliojimo procesinės pasekmės, t. y. teisės pareikšti ieškinį neturėjimas, perleidėjui reikštų tik perleidimo sutarčių negaliojimo pasekmes.

111. Vis dėlto Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta idėja, kad tarp procesinės teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir iš Sąjungos teisės kylančios teisės yra ryšys. Remiantis pačiu šios nuostatos tekstu, teisė į veiksmingą teisinę gynybą susijusi su situacija, kai buvo pažeistos Sąjungos teisės garantuojamos teisės ir laisvės. Nėra jokių abejonių, kad jos gali būti materialinio pobūdžio. Iš tiesų neginčijama, kad nuo SESV 101 straipsnio pažeidimo galimai nukentėję asmenys gali remtis Chartijos 47 straipsnyje garantuojama teise į teisingą bylos nagrinėjimą[54].

[52] Šiuo klausimu žr. 2022 m. birželio 28 d. Sprendimą *Komisija / Ispanija (Teisės aktų leidėjo padarytas Sąjungos teisės pažeidimas)* (C-278/20, EU:C:2022:503, 33 punktas).

[53] Šiuo klausimu žr. 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimą *DEB* (C-279/09, EU:C:2010:811, 40 punktas), kuriame Teisingumo Teismas pažymėjo, kad Chartijos 47 straipsnyje įtvirtinta teisė į veiksmingą teisinę gynybą teisme numatyta Chartijos VI antraštinėje dalyje, susijusioje su teisingumu, kurioje įtvirtinti kiti procesiniai principai.

[54] Šiuo klausimu žr. 2024 m. liepos 11 d. Sprendimą *Volvo (Šaukimo įteikimas atsakovės patronuojamosios bendrovės registruotoje buveinėje)* (C-632/22, EU:C:2024:601, 54 punktas).

112. Be to, Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad nacionalinės teisės aktais, kuriuose numatyta, kad pagal terminuotą darbo sutartį dirbantis darbuotojas, kurio darbo sutartis nutraukiama iš anksto įspėjus, iš anksto raštu neinformuojamas apie šio atleidimo iš darbo priežastis, ribojama tokio pagal terminuotą sutartį dirbančio darbuotojo teisė pareikšti ieškinį teisme, užtikrinama, be kita ko, Chartijos 47 straipsnyje. Teisingumo Teismas nurodė, kad taip tokiam darbuotojui nesuteikiama informacijos, svarbios vertinant jo atleidimo iš darbo galimą nepagrįstumą ir prireikus rengiant ieškinį, kuriuo siekiama ginčyti tokį atleidimą iš darbo[55]. Taigi buvo kalbama apie materialinės nacionalinės teisės aktus, sukeliančius pasekmių procesiniu lygmeniu, ir juos buvo galima laikyti Chartijos 47 straipsnyje užtikrinamos teisės apribojimu.

113. Tokiomis aplinkybėmis pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas taip pat turi būti laikomas veiksmingos teisminės gynybos principo apribojimu.

114. Kai kalbama apie veiksmingumo principą ir Chartijos 47 straipsnyje įtvirtintą veiksmingos teisminės gynybos principą, Teisingumo Teismas siekia nustatyti, ar dėl procesinių taisyklių nekyla nemaža grėsmė, kad Sąjungos teisės sistemoje garantuojamos teisės turėtojai negalės pasinaudoti savo teisėmis[56]. Kitaip tariant, iš veiksmingumo principo kylantis reikalavimas, kad teisės įgyvendinimas netaptų praktiškai neįmanomas ar pernelyg sudėtingas, tokiu atveju aiškinamas taip, kad kyla teisės subjektų neveiklumo grėsmė.

115. Be to, kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas[57], veiksmingos teisminės gynybos principas nėra absoliutus. Tokio principo ribojimas vis vien turi atitikti Chartijos 52 straipsnio 1 dalį, pagal kurią bet koks pagrindinės teisės įgyvendinimo apribojimas turi būti „numatytas įstatymo“ ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės, ir, laikantis proporcingumo principo, apribojimai galimi tik tuo atveju, jei jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrojo intereso tikslus arba reikalingi kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

116. Vis dėlto, kaip parodysiu toliau, taikant reikalavimą, kylantį iš veiksmingumo principo, taip pat galima daryti nuolaidų.

117. Taigi pagrindinėje byloje nagrinėjamą draudimą siūlau nagrinėti atsižvelgiant į jo suderinamumą su veiksmingumo principu ir su veiksmingos teisminės gynybos principu.

2) Veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų taikymas kartu

118. Nesant šią sritį reglamentuojančių Sąjungos teisės normų, pagal procesinės autonomijos principą kiekviena valstybė narė savo nacionalinės teisės sistemoje turi nustatyti išsamias ieškinių, skirtų teisės subjektų teisių, kylančių iš tiesioginio Sąjungos teisės veikimo, apsaugai užtikrinti, pareiškimo procesines taisykles. Pagal veiksmingumo principą reikalaujama, kad iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai nebūtų taikomos tokios taisyklės, dėl kurių naudojimasis šiomis teisėmis taptų praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas[58].

[55] Žr. 2024 m. vasario 20 d. Sprendimą *X* (*Pareigos nurodyti nutraukimo motyvus nebuvimas)* (C-715/20, EU:C:2024:139, 78 punktas).

[56] Šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Profi Credit Polska* (C-176/17, EU:C:2018:711, 61 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[57] Žr. šios išvados 40 punktą.

[58] Žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 29 punktas).

119. Turiu patikslinti, kad nacionalinės priemonės, kuriomis materialinėje teisėje reglamentuojamas skolos perleidimo galiojimas, yra „procesinės taisyklės“, kaip tai suprantama pagal valstybių narių procesinės autonomijos sampratą [59]. Taigi pagal veiksmingumo principą nagrinėjamas skolos perleidimo mechanizmo draudimas yra leidžiamas tik jeigu dėl jo netampa praktiškai neįmanoma arba pernelyg sunku įgyvendinti teisę į visišką dėl kartelio patirtos žalos atlyginimą. Be to, kaip jau nurodžiau [60], pagal Chartijos 47 straipsnį dėl tokių taisyklių negali kilti nemaža grėsmė, kad Sąjungos teisės sistemos garantuojamos teisės turėtojai nesinaudos savo teisėmis.

120. Antrasis prejudicinis klausimas grindžiamas prielaida, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas turi tokį poveikį ir dėl jo praktiškai neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga pareikšti ieškinį dėl nedidelės žalos atlyginimo. Nors neaišku, ar ieškinys pagrindinėje byloje susijęs su tokiomis sumomis, atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, jog šiuo atveju taip yra.

121. Bet kuriuo atveju, tikrinant nacionalinę priemonę atsižvelgiant į veiksmingumo principą, nepakanka šios priemonės nagrinėti atsietai. Reikia atsižvelgti į visus nagrinėjamos nacionalinės tvarkos elementus.

122. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, pirma, kad Vokietijos teisėje nėra jokio kito teisėto pasirinkimo, išskyrus pagrindinėje byloje nagrinėjamą reikalavimo perleidimo mechanizmą, ir, antra, kad pagal nacionalinės teisės aktus toks mechanizmas draudžiamas ir už perleidimą baudžiama negaliojimu. Šalys aktyviai ginčija šias dvi prielaidas. Manau, kad neverta kartoti šiuo klausimu išsakytos kritikos [61]. Bet kuriuo atveju Teisingumo Teismas negali kvestionuoti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytų teisinių ir faktinių aplinkybių. Vis dėlto šių prielaidų pagrįstumą turi peržiūrėti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Jas taip pat gali tikrinti aukštesnės instancijos teismai.

123. Be to, neginčijama, kad asmenys, kurie tariamai nukentėjo nuo kartelio, gali individualiai remtis savo teisėmis Vokietijos teismuose. Vis dėlto, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, teisių į kartelio padarytos žalos atlyginimą įgyvendinimas yra sudėtinga užduotis tiek faktiniu, tiek ekonominiu ir teisiniu požiūriu, todėl tai yra ilgas, brangus ir rizikingas procesas. Šios didelės investicijos laiko ir finansinių išteklių atžvilgiu, taip pat teismo proceso rizika turi neleistiną poveikį mažosioms ir vidutinėms įmonėms, ir tai paaiškina, kodėl jos paprastai dėl tam tikro racionalaus neveiklumo atsisako ginti savo teises teisme.

124. Šiomis aplinkybėmis gali kilti klausimas, ar pačios procesinės taisyklės, taikomos individualiems ieškiniams, neprieštarauja veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principams. Taisyklės, kuriomis atgrasoma nuo Sąjungos teisės sistemoje užtikrinamos teisės įgyvendinimo nacionaliniuose teismuose, neatitinka šių principų [62]. Žinoma, nutartis dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nesusijusi su ieškiniais dėl žalos atlyginimo, kuriuos individualiai pareiškia nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėję asmenys. Vis dėlto prašymą priimti

[59] Šiuo klausimu žr. 2020 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Delfly* (C-356/19, EU:C:2020:633, 33 punktas), kuriame Teisingumo Teismas konstatavo, kad euro konvertavimo į nacionalinę valiutą operacijos tvarka priklauso valstybių narių procesinei autonomijai ir turi atitikti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus.

[60] Žr. šios išvados 114 punktą.

[61] Žr. šios išvados 68–70 punktus.

[62] Šiuo klausimu žr. 2018 m. rugsėjo 13 d. Sprendimą *Profi Credit Polska* (C-176/17, EU:C:2018:711, 68 punktas).

prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įsitikinti, kad individualus ieškinys nėra veiksminga asmenų apsaugos priemonė, kad galėtų nuspręsti, jog reikalavimo perleidimo mechanizmas yra vienintelė tinkama priemonė įgyvendinti teisę į visišką žalos atlyginimą.

125. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, taip pat nurodo, kad dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo ir atsižvelgiant į taikytinus senaties terminus perleidėjai bet kuriuo atveju nebegali pateikti savo reikalavimų individualiai [63]. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas yra patikslinęs, kad nacionalinė priemonė, kuria teisės subjektas įpareigojamas pareikšti naują ieškinį, prireikus – kitame teisme, siekiant nustatyti tinkamą sankciją už Sąjungos teisės pažeidimą, neatitinka veiksmingumo principo, nes dėl to šiam teisės subjektui neišvengiamai kyla procesinių nepatogumų, susijusių, be kita ko, su išlaidomis, proceso trukme ir atstovavimo taisyklėmis [64].

126. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir preziumuojant, kad prielaidos, kuriomis remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, yra įrodytos, reikia manyti, kad dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo tampa pernelyg sudėtinga įgyvendinti teisę į visišką kartelio padarytos žalos atlyginimą, todėl kyla nemaža grėsmė, kad teisių turėtojai nesinaudos savo teisėmis. Taigi šis draudimas neatitinka veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų.

127. Lieka nustatyti, ar toks draudimas vis dėlto gali būti suderinamas su veiksmingumo principu, atsižvelgiant į tikslus, kuriais jis grindžiamas.

3) Principas, kuriuo grindžiama teismų sistema

128. Nagrinėjant nacionalinės teisės nuostatų suderinamumą su veiksmingumo principu, prireikus reikia atsižvelgti į pagrindinius atitinkamos nacionalinės teismų sistemos principus, pavyzdžiui, teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo ir sklandžios proceso eigos principus [65]. Vis dėlto principo, kuris yra valstybės narės teismų sistemos pagrindas, apsauga neleidžia visiškai nepaisyti veiksmingumo principo. Reikia išnagrinėti, ar šį principą pažeidžianti nacionalinė priemonė gali būti pateisinama tokio pagrindinio teismų sistemos principo apsauga [66]. Be to, Teisingumo Teismas taip pat patikslino, kad tam tikromis aplinkybėmis atliekant tokį nagrinėjimą reikia atsižvelgti į nagrinėjamų situacijų ir interesų ypatumus, siekiant rasti pusiausvyrą tarp principo, kuris yra atitinkamos teismų sistemos pagrindas, reikalavimo ir iš šio principo laikymosi kylančių pasekmių Sąjungos teisės taikymui [67].

129. Taigi, kai taikant veiksmingumo principą nusileidžiama principo, kuris yra atitinkamos teismų sistemos pagrindas, naudai, reikia laikytis sąlygų, panašių į tas, kuriomis reglamentuojami pagrindinių teisių apribojimai. Kaip jau nurodžiau [68], pagrindinės teisės apribojimas turi nekeisti jos esmės ir, laikantis proporcingumo principo, yra galimas tik tuo atveju, kai jis būtinas ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrojo intereso tikslus arba reikalingas kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti.

63 Žr. šios išvados 29 punktą.

64 Žr. 2016 m. rugsėjo 14 d. Sprendimą *Martínez Andrés ir Castrejana López* (C-184/15 ir C-197/15, EU:C:2016:680, 63 punktas).

65 Šiuo klausimu žr. 2013 m. birželio 27 d. Sprendimą *Agrokonsulting-04* (C-93/12, EU:C:2013:432, 48 punktas).

66 Šiuo klausimu žr. 2009 m. rugsėjo 3 d. Sprendimą *Fallimento Olimpiclub* (C-2/08, EU:C:2009:506, 28 punktas).

67 Šiuo klausimu žr. 2021 m. gegužės 20 d. Sprendimą *X (SND dujovežiai)* (C-120/19, EU:C:2021:398, 74 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

68 Žr. šios išvados 115 punktą.

130. Šiuo atveju reikia išsiaiškinti, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas gali būti pateisinamas tokių paslaugų gavėjų apsauga, atsižvelgiant į jo sukeliamas pasekmes Sąjungos teisės taikymui ir nuo konkurencijos teisės pažeidimų nukentėjusiems asmenims [69].

131. Atrodo, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas grindžiamas argumentais, susijusiais su asmenų, kuriems dėl konkurencijos teisės pažeidimo gali būti padaryta žala, apsauga. Viena vertus, šis draudimas kyla iš reikalavimo, susijusio su būtinomis teisinių paslaugų teikėjo žiniomis, nustatyto siekiant apsaugoti paslaugų gavėją nuo nekvalifikuotos teisinės paslaugos. Kita vertus, minėtu draudimu siekiama išvengti interesų konflikto, galinčio pakenkti tokių paslaugų gavėjų padėčiai, pavojaus [70].

132. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepareiškė nuomonės šiuo klausimu, negalima atmesti galimybės, kad teisinių paslaugų gavėjų apsauga yra principas, kuriuo grindžiama atitinkama nacionalinė teismų sistema. Atrodo, kad kaip ir asmens, turinčio teisę verstis advokato praktika valstybės narės teisme, privalomo atstovavimo atveju [71], tokia apsauga siekiama užtikrinti, kad būtų paisoma teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės subjektų veiksmingos teisinės apsaugos.

133. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas nustatytas automatiškai bet kokiam reikalavimų perleidimo mechanizmo naudojimui siekiant pareikšti grupės ieškinį dėl išieškojimo konkurencijos teisės srityje. Nors kai kurios šalys nurodo, kad toks požiūris neatitinka nacionalinės jurisprudencijos šioje srityje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar toks draudimas tikrai nustatytas automatiškai, ar, atvirkščiai, jis grindžiamas galimo interesų konflikto buvimo arba perėmėjo kompetencijos nepakankamumo patikra, atsižvelgiant į atitinkamo ieškinio dalyką ir ypatumus. Toliau analizuosiu remdamasis prielaida, kad šis draudimas nustatytas automatiškai. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikti tik bendro pobūdžio teiginiai, nenurodant, kiek tikėtinas yra toks interesų konfliktas ar atitinkamo perėmėjo kompetencijos nepakankamumas. Taip pat nėra jokių požymių, kad perėmėjas galėtų pateikti papildomų įrodymų ir ginčyti perleidimo negaliojimą.

134. Taigi iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą galima suprasti, kad dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamo draudimo galimybė nuo kartelio nukentėjusiems asmenims pasitelkus reikalavimo perleidimo mechanizmą pasinaudoti Sąjungos teisės sistemoje užtikrinamomis teisėmis bet kuriuo atveju tampa iliuzinė.

135. Šiomis aplinkybėmis, atsižvelgiant į iš to kylančias pasekmes Sąjungos teisės taikymui ir nuo konkurencijos teisės pažeidimų nukentėjusiems asmenims ir į esminį konkurencijos teisės įgyvendinimo vaidmenį privačioje srityje Sąjungos teisės sistemoje [72], pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas negali būti pateisinamas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės subjektų veiksmingos teisinės apsaugos reikalavimo paisymu.

136. Taigi reikia daryti išvadą, kad SESV 101 straipsnis, Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 4 punktas, jos 3 straipsnio 4 dalis, 4 straipsnis ir Chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiamas toks nacionalinės teisės aiškinimas, pagal kurį, nesant galutinio

[69] Pagal analogiją žr. 2012 m. spalio 4 d. Sprendimą *Byankov* (C-249/11, EU:C:2012:608, 78 punktas).

[70] Žr. šios išvados 29 punktą.

[71] Dėl privalomojo atstovavimo ir jo tikslų žr. generalinio advokato D. Ruiz-Jarabo Colomer išvadą byloje *Lancôme / VRDT* (C-408/08 P, EU:C:2009:634, 48 punktas).

[72] Žr. šios išvados 89 punktą.

sprendimo, kuriuo konstatuojamas konkurencijos teisės pažeidimas, automatiškai nėra galimas asmenų, galimai nukentėjusių nuo kartelio padarytos žalos, teisių į šios žalos atlyginimą perleidimas įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui pagal patikos principą, kad jis, sujungęs šias teises, galėtų jas ginti, kai nėra kitos teisinės ar sutartinės galimybės sujungti reikalavimus atlyginti žalą, kuriuos būtų galima laikyti lygiaverčiais, ir dėl to būtų praktiškai neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga pareikšti ieškinį dėl nedidelės žalos atlyginimo. Šio draudimo negalima pateisinti reikalavimu paisyti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės subjektų veiksmingos teisinės apsaugos.

B. Trečiasis prejudicinis klausimas

137. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar SESV 101 straipsnis, Direktyva 2014/104 ir Chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, kuriomis grindžiamas skolinio reikalavimo perleidimo mechanizmo draudimas ir nepaisoma veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų.

1. Dėl priimtinumo

138. *Otto Fuchs* ir Šiaurės Reino-Vestfalijos žemė ginčija trečiojo prejudicinio klausimo priimtinumą. Iš esmės šios šalys teigia, kad, priešingai, nei numatyta SESV 267 straipsnyje, šis klausimas susijęs ne su Sąjungos teisės aiškinimu, o su Sąjungos teisės taikymu nacionaliniu lygmeniu konkrečiu atveju ir su išvadomis, kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi padaryti dėl sprendimo, kuris turi būti priimtas.

139. Šio klausimo formuluotė gali leisti manyti, kad jis susijęs su Sąjungos teisės taikymu. Vis dėlto šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar, atsižvelgiant į viršenybės principą, pagal SESV 101 straipsnį, Direktyvą 2014/104 ir Chartijos 47 straipsnį leidžiama netaikyti Sąjungos teisės neatitinkančios nacionalinės nuostatos. Šis klausimas nėra beprasmis, atsižvelgiant į tai, kad pirmi du prejudiciniai klausimai susiję, be kita ko, su antrinės teisės išaiškinimu ir kad ginčas pagrindinėje byloje kilo tarp privačių asmenų. Dar svarbiau tai, kad šis klausimas susijęs su Sąjungos teisės aiškinimu.

2. Dėl esmės

140. Iš mano atsakymo į antrąjį prejudicinį klausimą, atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo aprašytas faktines ir teisines aplinkybes, matyti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas neatitinka veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų.

141. Reikia pabrėžti, kad nors trečiasis prejudicinis klausimas grindžiamas prielaida, kad Sąjungos teisę atitinkantis nacionalinių nuostatų aiškinimas nėra galimas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vis dėlto nepaaiškina, kodėl šioje byloje neįmanoma pateikti RDG aiškinimo atsižvelgiant į tam tikrus niuansus. Reikia priminti, kad nacionaliniai teismai, taikydami nacionalinę teisę, turi ją aiškinti kuo labiau atsižvelgdami į atitinkamos Sąjungos teisės nuostatos tekstą ir tikslą, į visą vidaus teisės sistemą ir taikydami joje pripažintus aiškinimo metodus, kad būtų užtikrintas visiškas šios nuostatos veiksmingumas ir priimtas ja siekiamą

tikslą atitinkantis sprendimas [73].

142. Be to, tiesa yra tai, kad antrasis klausimas susijęs, be kita ko, su Direktyvos 2014/104 nuostatų išaiškinimu, o ginčas pagrindinėje byloje kilo tarp privačių asmenų. Vis dėlto šia direktyva patvirtinama tik SESV 101 straipsnyje garantuojama teisė į visos žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimą. Taigi pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas yra teisės, kylančios iš nuostatos, kuri nėra tiesiogiai veikianti, įgyvendinimo būdas [74].

143. Taigi, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano negalintis nuostatų, kuriomis grindžiamas pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas, aiškinti taip, kad jos atitiktų veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principus, jis turėtų netaikyti šių nacionalinės teisės nuostatų ir pripažinti, kad reikalavimų perleidimai yra galiojantys [75].

144. Taigi į trečiąjį klausimą siūlau atsakyti, kad SESV 101 straipsnis, Direktyva 2014/104 ir Chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip: prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, kuriomis grindžiamas pagrindinėje byloje nagrinėjamas draudimas, neatitinkantis veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų.

V. Išvada

145. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Landgericht Dortmund* (Dortmundo apygardos teismas, Vokietija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1) SESV 101 straipsnis, 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, 2 straipsnio 4 punktas, jos 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnis, taip pat Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis

   turi būti aiškinami taip:

   pagal juos draudžiamas toks nacionalinės teisės aiškinimas, pagal kurį, nesant galutinio sprendimo, kuriuo konstatuojamas konkurencijos teisės pažeidimas, automatiškai nėra galimas asmenų, galimai nukentėjusių nuo kartelio, teisių į patirtos žalos atlyginimą perleidimas įgaliotajam teisinių paslaugų teikėjui pagal patikos principą, kad jis, sujungęs šias teises, jas galėtų ginti, kai nėra kitos teisinės ar sutartinės galimybės sujungti reikalavimus atlyginti žalą, kurie galėtų būti laikomi lygiaverčiais, ir todėl būtų praktiškai neįmanoma arba bet kuriuo atveju pernelyg sudėtinga pareikšti ieškinį dėl nedidelės žalos atlyginimo. Šio draudimo negalima pateisinti teisės į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisės subjektų veiksmingos teisinės apsaugos reikalavimų paisymu.

2) SESV 101 straipsnis, Direktyva 2014/104 ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis

   turi būti aiškinami taip:

[73] Žr. neseniai priimtą 2024 m. liepos 11 d. Sprendimą *Plamaro* (C-196/23, EU:C:2024:596, 42 punktas).

[74] Šiuo klausimu žr. 2024 m. sausio 25 d. Sprendimą *Em akaunt BG* (C-438/22, EU:C:2024:71, 37 punktas).

[75] Šiuo klausimu žr. 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800, 70–72 punktai).

prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, kuriomis grindžiamas skolinio reikalavimo perleidimo mechanizmo draudimas, neatitinkantis veiksmingumo ir veiksmingos teisminės gynybos principų.